

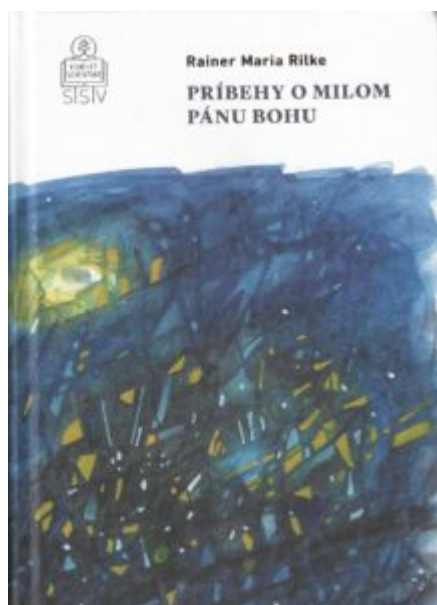
Hovorí Pán Boh po čínsky?

Reginald Adrián Slavkovský

Reginald Adrián Slavkovský: Hovorí Pán Boh po čínsky? [Does God speak Chinese?]. In: *Ostium*, vol. 19, 2023, no. 4. (book review)

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/).

R. M. RILKE: *Príbehy o milom Pánu Bohu*. Trnava: Spolok svätého Vojtecha, 2023, 132 s.

V bežnej kultúre je nemecky píšuci básnik Reiner Maria Rilke (1875 - 1926) známy asi najmä vďaka často používaným citátom z jeho diel a listov, ktoré nájdeme v zbierkach výrokov múdrych, v kalendároch, ako mottá a pod. Jeho vrcholné diela, zvlášť *Duinské elégie* a *Sonety Orfeovi*, sú oveľa menej čítané pre svoju mnohovýznamovosť a hĺbku odkazu, zato však patria k tomu najcennejšiemu nielen v európskej, ale aj vo svetovej literatúre. Aj moje prvé kontakty s Rilkeho poetickým svetom boli cez krátke citáty. Neskôr však vletel do môjho života ako meteor a rozžiariť vo mne mnoho skrytých miest. Preto keď prišla ponuka napísať recenziu na jeho knihu, niečo vo mne to bralo ako takmer povinnosť. Mám hlbokú skúsenosť so silou a svetlom jeho slov, zakúsil som ich majestátne pôsobenie zvnútra. Tá skúsenosť je neprenosná. Teším sa však, že pribudol ďalší slovenský preklad jedného z jeho diel, takže aj slovenskému čitateľovi sa takto postupne otvára komplexnosť, paradoxnosť a veľkosť diela, ktoré výnimočným spôsobom pomáha porozumieť hĺbke tajomstva človeka.

Príbehy o milom Pánu Bohu patria medzi rané diela autora, napísal ich približne dvadsaťpäťročný. Trinásť príbehov spája jeden rozprávač a poslucháči, ktorí sa niekedy opakujú, inokedy obmieňajú, väčšinou sú to rôzni dospelí, ale sú nimi aj oblaky a tma. Prvý príbeh začína otázkami detí, ktoré však

vysloví ich mama pri stretnutí s rozprávačom. Všetky sú o milom Pánu Bohu. Preto sa rozprávač rozhodne, že postupne vyrozpráva rôzne príbehy o milom Pánu Bohu, lebo mu na deťoch záleží a dúfa, že sa tie príbehy k nim dostanú. Dva z tých príbehov majú aj v názve slovo „rozprávka“, čo by mohlo naznačovať, že v knihe ide o rozprávkové príbehy. Ako to pri básnikoch býva, nielen slová, ale ani žáner, hlavná téma, cieľová skupina a iné aspekty diela nie sú jednoznačné. Sú to rozprávky pre deti alebo príbehy pre dospelých? Sú o milom Pánu Bohu a sú myslené vážne alebo nie? Ako korešpondujú s duchovným hľadaním skutočného básnika Rilkeho? Môžu byť inšpiráciou pre teológov a filozofov? Aby som o knihe mohol povedať viac, uvediem najprv širší kontext celého autorovho diela, jeho života a vplyv, ktorý mal na ďalších mysliteľov.

Treba povedať, že hoci sa básnické diela neprekladajú ľahko, Rilke je prekladaný do mnohých jazykov. Bolo vydaných viacero jeho kvalitných životopisov a aj tie sú prekladané. Spomedzi filozofov a teológov inšpiroval také postavy ako Martin Heidegger, Romano Guardini a Hans Urs von Balthasar. Dve prednášky Gabriela Marcela o Rilke vyšli česky pod názvom *Rilke, svědek spirituálního života*. Ani títo významní myslitelia sa nezhodli na tom, ako interpretovať Rilkeho výroky, ale aj jeho životné postoje týkajúce sa náboženstva. Zhodnú sa iba v tom, že bol intenzívnym duchovným hľadačom. Český filozof Jakub Sirovátka svoj článok „Hledání skrytého Boha v díle Rainera Maria Rilka“ začína citátom zo samotného Rilkeho: „Ty vidíš, že som hľadačom“ a ukazuje, že môže byť vnímaný ako autobiografický výrok autora. Toto jeho hľadanie má niekedy podobu tvrdej kritiky niektorých aspektov kresťanstva a inokedy je zjavne vyjadrením údivu a pokory pred vznešenosťou Tajomstva. Tak Guardini a von Balthasar prichádzajú k záveru, že Rilkeho postoj je nekonzistentný s kresťanstvom, kým Marcel, Sirovátka a mnohí iní ho považujú za človeka, ktorého život a dielo môžu aj kresťanom pomáhať na ich duchovnej ceste k zrelosti. Spomedzi filozofov v našich končinách sa okrem Sirovátku venuje Rilke aj ďalší český filozof Aleš Novák, napríklad vydal knihu *Být napřed všemu odloučení. Fenomenologická interpretace Elegií z Duina*.

Teraz sa môžem vrátiť k samotnej knihe *Príbehov* a pokúsim sa naznačiť, ako ju vnímam ja berúc do úvahy aj širší kontext Rilkeho života, diela a vplyvu. Keď na začiatku knihy rozprávač stretne susedku, tá hovorí o tom, ako jej deti celý deň kladú otázky. „Nedávajú otázky ako: Kam ide táto konská železnica? Kolko je na nebi hviezd? Je desaťtisíc viac než veľa? Pýtajú sa na úplne iné veci! Napríklad: Hovorí Pán Boh po čínsky? Ako vyzerá Pán Boh? Vždy len o milom Pánu Bohu! A o ňom sa predsa veľa nevie.“ To je obraz skutočných situácií a otázok istého detského veku, ale cez obraz milého Pána Boha aj vyjadrenie toho, čo bolo hybnou silou Rilkeho umeleckého záujmu: dotknúť sa tajomstva človeka, zmyslu života, sledovať, kam nás vedie utrpenie aj krása, oslobodiť sa z pút povrchnosti, do ktorých privádza taký prístup k životu, ktorý rezignuje na autenticitu, hĺbku a úprimnosť hľadania. To vnútorné pudenie bolo u Rilkeho také silné, že radšej žil s neistými príjmami ako nomád putujúci po svete, než keby mal prijať otcovu ponuku stáleho úradníckeho miesta s pravidelným príjmom. Taká predstava bola preňho nočnou morou. Jeho zaniechanie pre opravdivosť dobre vystihuje citát z jeho známeho diela *Listy mladému básnikovi*. Keď ho mladý rakúsky študent Franz Xaver Kappus požiadal, aby zhodnotil jeho básne, Rilke mu odpovedal: „Nikto Vám nemôže poradiť a pomôcť, nikto. Jestvuje jeden jediný prostriedok. Vhĺbte sa do seba, vypátrajte príčinu, ktorá Vás núti písať. Zistite, či jej korene siahajú do najhlbšieho miesta vo Vašom srdci, priznajte si, či by ste museli zomrieť, keby ste mali zakázané písať. Predovšetkým toto: v najtichšej nočnej hodine sa spýtajte sám seba: musím písať?“ Myslím, že to je odraz Rilkeho vlastných vnútorných zápasov a otázok (ktoré v knihe reprezentujú otázky detí o milom Pánu Bohu): Musel by som zomrieť, keby mi zakázali byť opravdivým a prestať sa pýtať na to najdôležitejšie, prestať to žiť?

Rilke teda píše príbehy o milom Pánu Bohu pre deti aj pre dospelých, zdanlivo jednoducho, a predsa tak, že inšpiruje aj veľkých mysliteľov a duchovných hľadačov. Na jednom príklade ukážem, ako Rilke v súlade s intuíciou mystikov predkladá kontúry paradoxného Boha: blízkeho aj vzdialeného, malého aj veľkého. Deviaty príbeh má názov „Ako náprstok prišiel k tomu, že sa stal milým Pánom Bohom“.

Sedem detí, ktoré sa v tomto príbehu objavia, má starosť o svojich rodičov, lebo rodičia už nie sú to, čo kedysi. Predsa však majú niečo cenné, a to je milý Pán Boh. Dospelí sa však oňho nestarajú, preto sa deti rozhodnú, že to urobia ony. Každý deň ho bude mať jedno dieťa. Potrebovali predmet, ktorý by milého Pána Boha sprítomňoval. Nakoniec sa rozhodli pre náprstok. To je Rilkeho spôsob ako vnímať tajomstvo, posvätno, Boha aj v najmenšej veci. A teraz sa presuňme k poslednému príbehu, ktorý sa volá „Príbeh rozprávaný tme“. V ňom sa stretnú priatelia z detstva Juraj a Klára. Klára si spomína na jeden večer z detstva, keď jej rodina čakala vzácneho príbuzného. Juraj vtedy prišiel k nim. „A čím viac času uplynulo, tým vzácnejšieho hosta sme očakávali. Áno, dokonca sme sa triasli, že by mohol prísť skôr, než by dosiahol posledný stupeň svojej nádhery, ku ktorému sa svojím meškaním čoraz viac približoval. Nestrachovali sme sa, že by nakoniec mohol neprísť, boli sme si istí: príde, ale my mu chceme nechať čas na to, aby sa stal veľkým a mocným.“ Pravda však bola taká, že host vtedy neprišiel. Potom príde v rozhovore reč aj na Boha a vtedy Juraj povie: „Myslím na to, že je to zas ako v ten večer. Opäť čakáte na niekoho úžasného, na Boha, a ste si istá, že príde. A ja sa náhodou pridám.“ To je zase Rilkeho spôsob, ako vnímať Boha ako neprítomného, vzdialeného, ktorý nás pretvára práve tým, že nenaplnia naše očakávania.

Na záver uvediem ešte dva postrehy, ktoré sa týkajú tejto knihy, ale aj celého Rilkeho prístupu, jeho umeleckej citlivosti. Rilke bol citlivý aj na takmer nebadané spôsoby rozdelenia, ktoré stavali ľudí proti sebe. Tak ako nemal stály fyzický domov a nehorlil za jeden národ, tak sa nevedel stotožniť ani s otvorenými alebo skrytejšími formami náboženského exkluzivizmu. Jeho milý Pán Boh nie je ani Bohom katolíkov (Rilke bol pokrstený v katolíckej cirkvi), ani protestantov, ani kresťanov, ani židov či moslimov. A nie je ani posmešnou postavičkou ateistov. Je Bohom kohokoľvek, kto v Boha verí, ale je aj hĺbkou, zmyslom, krásou a posvätnom úprimných hľadačov. Druhým fenoménom, pred ktorým Rilke utekal, bolo predstieranie, priemernosť, povrchnosť. Byť milý navonok a naplňať všeobecné neosobné očakávania. Preto sa nedokázal vtesnať do malomeštiackeho spôsobu života a predstieranej zbožnosti. Bytostne ho to tiahlo k tomu byť sám sebou, byť opravdivý, nepredstieraný, rýdži aj za cenu, že sa tak ukáže krehkosť a nedokonalosť. A tak aj názov diela a spôsob, akým hovorí o Bohu – „milý Pán Boh“ – je podľa mňa majstrovským vyjadrením paradoxu: slovné zapadá do spôsobov predstierania a falošnosti, kde je všetko milé, ale iba naoko; no v skutočnosti ukazuje svet a ľudí takých, akí sú, so svojimi zápasmi o dobro, ale aj so svojimi obmedzeniami a svojou krehkosťou prejavujúcou sa až v zrade. A za tým všetkým sa dá – najprv len nejasne, ale s každým ďalším dielom výraznejšie – tušiť Rilkeho obrovské zaniehanie nepoddať sa a prostredníctvom umenia ako otvorenosti pre niečo oveľa väčšie pretvárať seba, a tým aj svet.

doc. RNDr. Adrián Reginald Slavkovský, PhD.

Katedra pastorální a spirituální teologie

Univerzité 22

779 00 Olomouc

Česká republika

e-mail: adrian.slavkovsky@upol.cz

ORCID: 0000-0002-7569-2190